

UNA GRAN ÈPOCA ARTÍSTICA RAU EN UNA COL·LECCIÓ: EL “LLEGAT 1956”

Esther Alsina i Galofré

Llicenciada en Belles Arts. Màster en Gestió del Patrimoni Cultural

|63

La col·lecció d'art “Llegat 1956” conservada a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer és encara avui dia una gran desconeguda. Ara bé, potser seria més encertat canviar l'adjectiu “desconeguda” per conceptes com “el gran tabú” o “misteri”. Sigui a través d'un concepte o d'un altre el “Llegat 1956” està lligat a una sèrie d'interrogants que per ignorància o de forma conscient no han trobat del tot les respostes adequades.

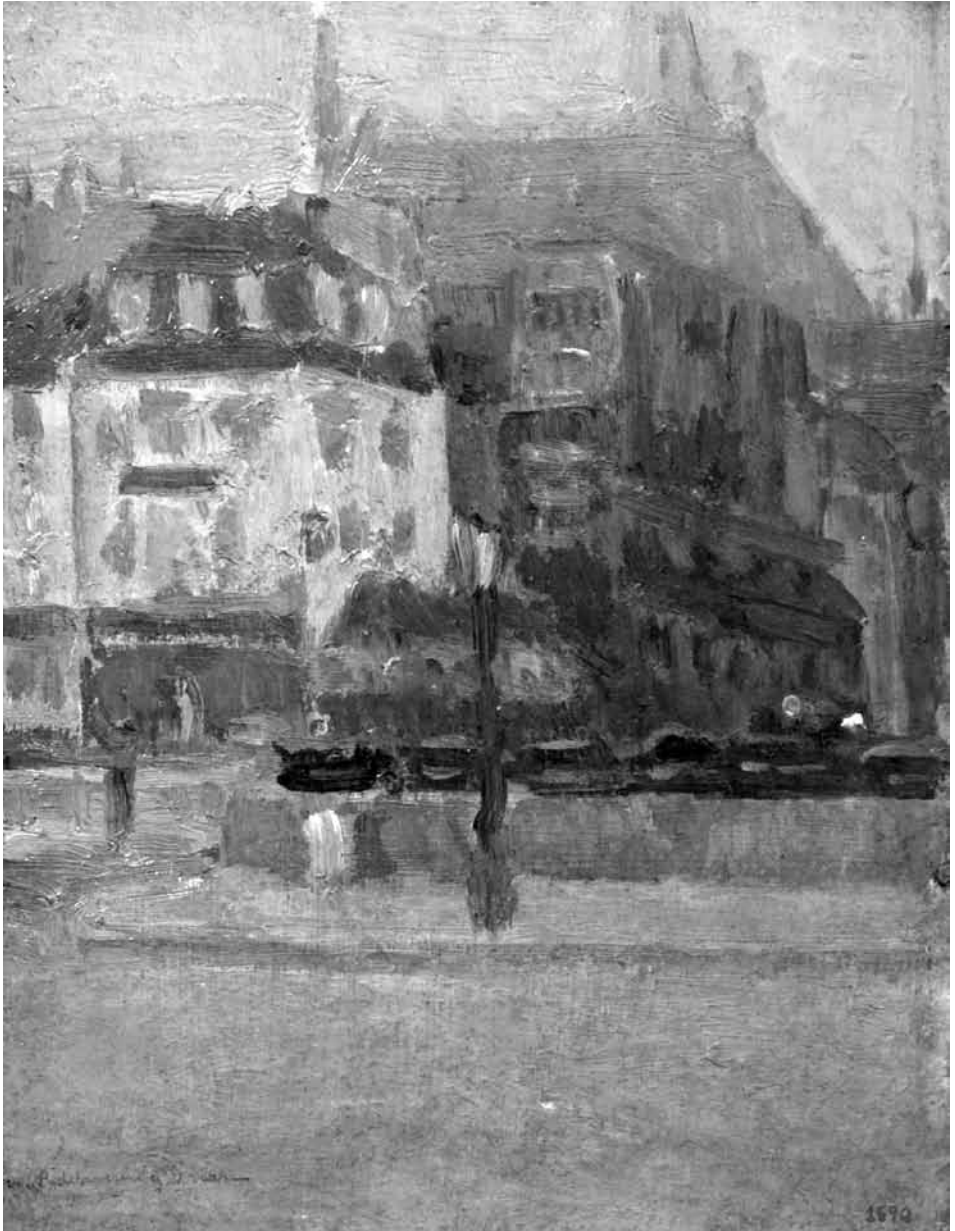
El que llegiran a continuació és el resultat d'una recerca entorn del “Llegat 1956”, col·lecció sobre la qual tot just ara comença a dissipar-se del misteri que sempre l'ha embolcallat. Forma part del meu interès apropar-los a aquest magnífic conjunt pictòric que actualment es pot admirar a les sales expositives del Museu Víctor Balaguer, i alhora fer-los partícips d'una història que batega en cadascuna de les seves pintures.

EL CONJUNT ARTÍSTIC “LLEGAT 1956”

El “Llegat 1956” és una col·lecció d'art català on hi trobem una impressionant nòmina de pintors del panorama artístic del segle XIX i part del XX. El conjunt està format per més de cent cinquanta pintures que es conserven silencioses al Museu Víctor Balaguer. Aquests quadres no van arribar sols al Museu, sinó acompanyats de setze gravats de l'artista noucentista Xavier Nogués i d'una destacada sèrie de mobles d'estil. L'evocat conjunt artístic aglutina una refinada selecció de paisatges, temàtica que hi predomina, i diversos retrats i exemples de figures que completen la col·lecció.

Conèixer el “Llegat 1956” implica passejar per l'art català del tombant de segle a través d'obres de petit format que van ser emmarcades amb la mateixa motllura d'or fi tallada per la galeria d'art barcelonina La Pinacoteca. Aquests dos detalls, primerament l'omnipresència de la mida reduïda en les pintures, i per altra banda, el detall de veure en totes les obres el mateix tipus de marc ens revelen que el “Llegat 1956” va ser adquirit i entès com un conjunt, com una col·lecció que no havia de dissipar-se.

Les delicades pintures abracen un període comprès des de Lluís Rigalt encapçalant el paisatge realista fins al postimpressionista

París
Marià Pidelaserra (1877-1946)
Oli sobre taula 26x20 cm

Mallol Suazo, tot endinsant-nos en l'obra de Ramon Martí i Alsina, Marià Fortuny, Romà Ribera, Joan Llimona, Joan Brull, Santiago Rusiñol, Marià Pidelaserra, Hermen Anglada Camarasa, Isidre Nonell, Josep Mompou i Ricard Canals, entre altres pintors que anirem revelant al llarg d'aquest article.

ON ERA EL "LLEGAT 1956" ABANS D'ARRIBAR A VILANOVA I LA GELTRÚ?

El conjunt pictòric que centra l'atenció d'aquest estudi va ser adquirides gairebé totalment pel destacat col·leccionista barceloní Lluís Plandiura, el qual anà atorgant a la col·lecció el seu refinat criteri artístic.

Lluís Plandiura, nascut a Barcelona l'any 1882, va ser un industrial a cura del negoci familiar de productes colonials, empresa que va conèixer amb la seva afinitat artística. De fet, la seva llar al barceloní carrer de la Ribera va allotjar una importantíssima col·lecció formada per obres de múltiples disciplines artístiques. Malauradament la fallida de les seves fàbriques va fer que aquesta primera col·lecció fos venuda a la Junta de Museus de Barcelona l'any 1931. Aquest fet, però, no impedí que anys més tard Lluís Plandiura endegués una nova col·lecció que coincidiria molt probablement amb la compra de les obres que ara formen el "Llegat 1956".

Si bé Lluís Plandiura aglutinà una magnífica col·lecció d'art al llarg de la seva vida, els quadres de petit format i els mobles d'estil que es troben al Museu Víctor Balaguer, és a dir, el "Llegat 56", no van ser adquirits per engrossir la seva col·lecció, sinó per regalar-los a Victoria González, una dona

Retrat de Victoria González, 1947
Joaquim Mombrú
Oli sobre tela 50x38 cm

amb la qual tingué una íntima amistat fins al final de llurs vides. Ella era d'origen andalús, nascuda a Jerez de la Frontera el 1885, i deuria ser en terres andaluses on es van conèixer, ja que Lluís Plandiura fundà l'any 1913 la Azucarera Motrileña al poble granadí de Motril. Malgrat no conèixer amb detall aquest punt, puc afirmar del cert que Victoria González va traslladar-se al barri de l'Eixample de Barcelona, on visqué en un pis al carrer de Mallorca. Si Lluís Plandiura adquirí aquestes obres, Victoria González fou la persona que les va rebre i conservà. Alguns veïns de l'habitatge recorden encara ara el pis de la "señorita Victoria", una vivenda a vessar de quadres i de bellíssims mobles que rebia diàriament la visita d'en Plandiura.

Els anys van anar encaminant-los cap als darrers temps de les seves vides i el 30 de novembre de 1955 Victoria González va morir al seu pis de l'Eixample. Dels seus últims instants de vida es va trobar al Museu Víctor Balaguer fa alguns mesos un dibuix fet amb sanguina: es tracta d'un retrat de Victoria González en el seu llit de mort, signat per en Joaquim Mombrú, bon amic de tots dos, i datat dos dies abans del seu traspàs.

El pis quedà farcit de quadres i de mobles, i calia trobar un bon reducte per a aquestes peces. Lluís Plandiura confiava en el seu amic i col·leccionista d'art Gustau Camps, el qual facilità, juntament amb Alexandre de Cabanyes, que la col·lecció de la Victoria González anés al Museu Víctor Balaguer. Així doncs, de ben a prop ho van viure Teresa Basora, directora de la institució, Enric-Cristòfol Ricart i A. de Cabanyes, membres de la Junta, i Antoni Ferrer i Pi com a alcalde de la ciutat.

Set mesos després de la mort de Victoria González morí Lluís Plandiura, exactament el juny de 1956. El procés de la donació del conjunt artístic no va perpetuar-se gens: l'estiu de 1956 la col·lecció va ser transportada a Vilanova i la Geltrú per tal que es conservés al Museu Víctor Balaguer, on l'agost d'aquell mateix any quedà conclòs el document de l'inventari de les peces. La col·lecció accedí al Museu Víctor Balaguer acomboiada pels hereus del col·leccionista, els quals van demanar que es vetllés per l'anonimat del donant. El Museu mantingué aquesta petició tot anomenant el conjunt artístic "Llegat 1956": amb aquest nom

quedava reflectit l'any de la donació i alhora es preservava l'anonimat exigít.

UN TRESOR PICTÒRIC AL CASTELL DE LA GELTRÚ

Vilanova i la Geltrú fou el destí d'aquesta col·lecció, però no s'ubicà immediatament a l'edifici del Museu Víctor Balaguer, sinó que s'instal·là al cor del barri geltrunenc. Quatre anys abans, el 1952, l'Ajuntament vilanoví hauria fet oficial la cessió del Castell de la Geltrú a la Biblioteca Museu Víctor Balaguer per tal d'instal·lar-hi part del fons que sobrepassava l'espai expositiu de l'edifici fundacional. I de fet, l'any en què el Llegat arribà a Vilanova el castell seguia sent una dependència del museu. Així doncs, es va decidir que el castell medieval de la Geltrú esdevindria el primer bressol del Llegat i seria, a més, el lloc on s'exposaria per primera vegada el conjunt.

Un any després d'haver arribat a Vilanova, l'1 juny de 1957 el "Llegat 1956" va ser mostrat als vilanovins arran de l'homenatge que la ciutat va fer al pintor Alexandre de Cabanyes. El castell va oferir al públic l'exposició Pintura catalana Contemporània del "Llegat 1956", una mostra que presentava l'esplendor de les pintures i mobles del "Llegat 56" en dues grans sales de la planta noble, introduïdes per un espai dedicat a Xavier Nogués. Després d'aquest esdeveniment s'inaugurà al Museu Víctor Balaguer una mostra antològica a A. de Cabanyes que coincidí amb un concert a càrrec de la pianista Alicia de Larrocha.

Finalment, després de tres dècades emmarcat al cor geltrunenc, durant els anys noranta el "Llegat 1956" va passar a l'edifici institucional

Soldat, 1908
Josep Cusachs
Oli sobre tela 53x35 cm

del Museu, on el trobem actualment. L'edifici començava una època capitanejada per una destacada remodelació inaugurada el 1996 i el Llegat s'hi exposà seguint un ordre cronològic capaç de dialogar amb la resta del fons pictòric.

L'ART CATALÀ DEL TOMBANT DE SEGLE, DES DE LLUÍS RIGALT FINS A MALLOL SUAZO

El "Llegat 1956" està format per seixanta-tres pintors de primer ordre i en total es van inventariar cent cinquanta-tres quadres i setze aiguaforts, tots d'en Xavier Nogués, a banda dels diversos mobles com són una *chaise longue*, diverses sèries de cadires, butaques, taules o una còmoda, entre d'altres. El conjunt pictòric narra les tendències de mitjans del segle XIX i part del XX, aproximadament fins als anys trenta, és a dir, els principals corrents estètics de l'època: Romanticisme, Realisme, Modernisme, Postmodernisme i Noucentisme.

El Museu Víctor Balaguer les exposa tot seguint un guió temporal que ens inicia en la tendència realista: comencem la visita amb el paisatge de Lluís Rigalt, dos paisatges de Ramon Martí i Alsina, una figura de Benet Mercadé que pot respondre a un estudi per a una de les múltiples obres de temàtica religiosa que va pintar, el *Galliner* i l'*Interior de l'església de Sant Sebastià* de Marià Fortuny, una vista d'una ermita i d'un carrer de Modest Urgell, diverses notes de Joaquim Vayreda. Hi trobem també *La dona amb fus* de Melcior Domenge i el cel pastós d'Enric Galwey amb la línia de l'horitzó molt baixa.

Hi podem admirar, a més, un retrat de Romà Ribera, una figura de Francesc Miralles de la seva època parisenca, datada de 1883, i la figura d'un moro de Simó Gómez. En aquest primer espai, l'admirable Sala Pinacoteca del Museu Víctor Balaguer, hi descobrim els predecessors del paisatgisme català fins que topem amb les pintures properes al luminisme: *Rentadores* i *Carrer* de Joan Roig Soler.

El visitant que continua aquest gaudi trobarà obres d'artistes que formaven part del Cercle Artístic de Sant Lluc, fundat a Barcelona el 1893 pels germans Josep i Joan Llimona, Alexandre de Riquer, Antoni Utrillo, Antoni Gaudí i el bisbe Dr. Torres i Bages, que defensaven el foment de les Arts a partir d'un gran compromís amb la fe cristiana. D'aquesta entitat trobem diversos exemples pictòrics com per exemple dues figures i un paisatge de Joan Llimona, i diverses vistes de Dionís Baixeras, el qual també va tenir un paper destacat dins de l'entitat.

Paisatge,
Joan Llimona (1860-1926)
Pintura sobre tela 36,5x55 cm

El “Llegat 1956” encara ens té diversos tresors preparats. Continuem amb el pinzell de Francesc Gimeno –*Cap de nen* i *Paisatge industrial*– i els quadres dels modernistes i impressionistes. D’aquest grup trobem el conegut *Montmartre* de Ramon Casas i cinc paisatges de Santiago Rusiñol, un d’ells el grisós *Carrer de Rouen*. Acompanyen aquests dos artistes tres quadres de petit format d’Hermen Anglada Camarasa: *Interior de nit – Moulin Rouge*, un estudi conegut com a *Figures* i un estudi de cavalls titulat *Efecte de nit*. París també va ser representat per Marià Pidelaserra, de qui trobem un interior i tres paisatges titulats *París*, *Jardí* i *Marina*. A més, junt amb aquestes obres veurem exposats diversos exemples de la paleta cromàtica de Joaquim Mir i el bust de nena de Joan Brull.

Les pintures del “Llegat 1956” requereixen una mirada concreta: el petit format necessita que ens hi entretinguem, que ens endinsem en cada una d’aquestes obres com

si cada pintura fos un graó per avançar en aquesta esplèndida època artística. Com he dit anteriorment el Museu Víctor Balaguer ens mostra el conjunt seguint un ordre cronològic que finalitza en aquells artistes més tardans, alguns dels quals van conrear una forta amistat amb Lluís Plandiura. El darrer espai on admirem aquestes pintures és un reducte que en certa manera recorda com va exposar-se el “Llegat 56” al castell de la Geltrú, és a dir, una gran quantitat de quadres atipaven les parets oferint al visitant la multiplicitat d’autors i tendències. Aquest últim espai convida a la mirada silenciosa, ja que el visitant segueix un trajecte traçat pels mateixos quadres. Ens introdueixen en l’espai dos bodegons d’Isidre Nonell que reposen al costat de diverses vistes d’Oleguer Junyent; trobem *Processó*, *Vent* i *Soldat* de Ricard Urgell, a més de dues pintures de temàtica marina d’Alexandre de Cabanyes prop d’un interior de Pere Torné Esquius que ens narra una escena propera a la mort.

Nôtre Dame des Victoires, 1884
Santos Darío de Regoyos
Oli sobre taula 18,5x25 cm

En aquest espai intuïm el rol de Victoria González en el “Llegat 1956” a partir de diversos retrats que li van fer els pintors i amics d’en Plandiura. El primer retrat que trobem és d’en Ricard Canals, gran amic del col·leccionista, que executà l’obra en unes condicions molt desfavorables i morí el 1931, deixant-lo inacabat. La trobarem retratada per Pere Pruna l’any 1934 i també per Joaquim Mombrú l’any 1947, obra que el pintor dedicà a Plandiura: “A un gran amic d’un petit pintor”. A més hi podem admirar un paisatge de Caldes de Malavella (1920) signat per Victoria González, que malgrat tenir cert criteri, no ens serveix per aventurar-nos a afirmar que va conrear una vocació pictòrica.

Aquest espai allotja dos interiors de Manuel Humbert, un paisatge de Banyoles de Mallol Suazo i diversos exemples de la pintura de Xavier Nogués. El recorregut ens du fins a la vista de Tossa de Mar *Les barques, el carro i la passarel·la* de Josep Mompou, un mercat

d’Emili Bosch i Roger, dos paisatges de Josep Amat i *Maternitat* de Pere Créixams, que conclou aquesta passejada per l’exposició del “Llegat 1956”.

UNA COL·LECCIÓ DE NOTES

Admirar el “Llegat 1956” implica fixar-se en alguns detalls que ens ajuden a entendre el conjunt i alhora ens revelen agradables sorpreses. Començaré parlant d’un element a destacar que es va repetint al llarg de la col·lecció, com és la mida reduïda que hi impera. El Llegat està format majoritàriament per notes, i entenem per nota aquella pintura petita que l’artista realitzava per afrontar posteriorment un quadre de més dimensions. No és habitual veure exposada la nota d’un pintor, malgrat que el marxant i l’artista mateix la consideri com un dels seus capitals artístics. El caràcter espontani de la nota es perd quan el tema o el motiu es traspasa a la tela de mides més considerables, la nota es mostra sovint inacabada i en aquesta el pintor sol mostrar una pinzellada més sincera.

En el Llegat hem pogut trobar diverses notes que van ser els quadres previs d'altres quadres de més dimensions. Per exemple, *El caçador* que trobem al Museu Víctor Balaguer pintat per Ricard Canals cap a 1922 és l'esbós que va realitzar per pintar *a posteriori* el *Jove caçador* que trobem al MNAC (Museu Nacional d'Art de Catalunya). Per altra banda, si ens fixem en el paisatge anomenat *París* de Marià Pidelaserra, veurem com aquest paisatge va servir per realitzar el fons que veiem a *El retrat d'en Pere Isern*, de mides considerables i conservat al MNAC. També cal destacar un quadre copsat per Francesc Fontbona: l'obra *Nôtre Dame des Victoires* de Darío de Regoyos va ser l'apunt d'un quadre titulat *El mes de Maria en Bruselas* (1884) que es troba en una col·lecció a Madrid. I finalment el quadre

Figures d'Hermen Anglada Camarasa és l'apunt per a un quadre titulat *Casino de París* (1900) que trobem en una col·lecció particular.

El "Llegat 1956" és encara ara una col·lecció plena d'interrogants. De fet, el seu origen i els detalls que anem trobant tot admirant-ne les pintures són elements que emfatitzen els misteris que hi rauen. Ara bé, l'immens valor artístic de les delicades pintures i la destacada nòmina de pintors catalans que hi trobem requereixen una mirada silenciosa per endinsar-nos en cada un dels paisatges pintats. Si, a més, intuïm que el conjunt abraça una història realment encisadora, entendrem per què el "Llegat 1956" es converteix en un dels tresors pictòrics més bells del Museu Víctor Balaguer.

BIBLIOGRAFIA

Esther ALSINA. *El "Llegat 1956": petites finestres per a un gran segle d'art*. «Revista de Catalunya», núm. 255 (novembre 2009), pp. 53-76.

Jaume SOCIAS. *Pintura catalana en el Castell de la Geltrú*. Barcelona: Editorial Selecta, 1977.

Llegado 1956. Biblioteca-Museo Victor Balaguer. Catàleg imprès amb motiu de l'exposició *Pintura Catalana Contemporània del "Llegat 1956"*. Vilanova i la Geltrú, 1957.